ڕزگارکردنی سەرمایەداری و ئەرکی هزری دەستکرد

کۆمەڵگای پێشەسازیی سەدەی بیست و یەکەم کێشەی ناسنامەی زانستیی نییە ــ کە وابوو پێویستیشمان بە هێزێکی لەرادەبەری وەك هزری دەستکرد بۆ دۆزینەوەی چارەسەر نابێ. ئەگەر دۆنالد ترامپ خۆی لە ڕێککەوتنامەی کەش و هەوای کیۆتۆ و ڕێککەوتنامەی ئەتومی ئێران دەکشێنێتەوە و لەسەر بەرژەوەندی سیاسی و ئابووری خۆی نەتەوەی کورد لە سوریا بەجێ دەهێڵێ و سەگ و گورگی ئوردۆغانیان تێ بەردەدا، نەتەوەیەک کە بۆ سەرکوتکردنی داعش بە گیان و دڵ هەزاران شەهیدیان دا، ئاڵترناتیڤێکی وەك هزری دەستکردیش هیچ کارێکی لەدەست نەدەهات و بە دڵنیاییەوە نەیدەتوانێ هەڵوێستی ترامپ بگۆڕێ. ئەگەر هزری دەستکرد بهاتبایەتە سەر ئەو ئیدەیە و ڕێگای بە ئینسانییەت نیشاندابایە چلۆن بتوانن بەسەر سەرمایەداریدا سەرکەون، کێ لەسەر ئەو ڕێنومایییەی خۆشحاڵی دەکرد و کێ ئەو کارەی بەڕێوەدەبرد؟ بۆ بەربەرەکانی لەگەڵ کێشەی ڕاستەقینە و دۆزینەوەی ڕێگاچارەیەکی گونجاو لە سەرەتاوە دەبێ جیهان لە دەستی قازانجی کورتبینانە و وێرانکەری تیجاری ڕزگار بکرێ. بەڵام ئامانجێکی ئەوتۆ لە لایەن کاربەدەستانی هزری دەستکرد و پارمەتیدەرە داراییەکانیانەوە نە بەرنامەی بۆ داڕژاوە و نە جێی بیر لێکردنەوەیە. ئامانجی هەموو هزرێکی دەستکرد کونترۆڵی زیاتر و وەدەستهێنانی پارەی زیاترە؛ لەوانەیە لەو پێناوەدا پێشکەوتوویی سڵامەتی و نیزامی و بەڕێوەبردنی باشتری ئەرکەکان، خەرجی کەمتر و تەنانەت زانستی گشتی باشتریشی بۆ هاووڵاتیان بەدواوە بێ. ئەو وێناکردنە کە زۆربەی چالاکییەکانی هزری دەستکرد بە مەبەستی تاقیکاریی و پشکنین بۆ درێژکردنەوەی تەمەنی مرۆڤ، دابینکردنی ژیانی باشتر و ڕاحەتتر بۆ هەموو مرۆڤێکە، شتێکی بێگانەیە.[7]

بۆ ئەوەی لە دینامیکی ئەو تەوەرە تێبگەین بۆچی لەمرۆدا بە شێوەیەکی بەرچاو ئەرکەکان بە هزری دەستکرد دەسپێردرێ، دەبێ خۆمان بە پەرەسەندنی سەرمایەدارییەوە خەریك بکەین. لە پرۆسەی یەکەم شۆڕشی پێشەسازیی سەدەکانی هەژدە و نۆزدەدا سەرمایەداریی لیبراڵی جێ و شوێنی فێئۆدالیزمی لە تەواوی ناوچەکانی ڕۆژئاوای ئورووپادا گرتەوە. فێئۆدالیزم ئیتر نەیدەتوانی پەرەسەندنی گورجی بازاڕەکان کونترۆڵ بکا. کەرەسەی هەڵم کە شۆڕشی پێشەسازیی بەوان دەستی پێکرد بەردەوام خێراتر و بە خەرجێکی کەمتر و لە کاتیکی گەلێك کەمتردا ژمارەیەکی

[7] So der KI-Forscher Jürgen Schmidhuber in meiner Sendung PRECHT vom 20. Oktober 2019; https://www.zdf.de/gesellschaft/precht/precht-206.html. Minute 15.28.ff.

بەرچاوی بەرهەم پێکدێنا کە بووە هۆی ئیفلیج کردنی کاری دەستی مرۆڤ. بۆ وێنە بەرهەمی خوریی چندراو بەهۆی کاری هەرزانی مرۆڤی ناوچە ژێردەستە ئیستعماریەکانی ئینگلیز زیاتر و زیاتر لە بازاڕەکانی ئورووپادا مشتەری بۆ دەدۆزراوە. بەرهەمی داب و نەریتی پێشوو کە زۆربەی بەستراوە بە هونەر و ئەزموونی چەندین سەدەی مرۆڤ و هێزی دەستی بەرهەم دەهینا، تێکشکا. بازاڕی ئازاد و دەرخستن و خواستن جێی بەرهەمەکانی پێشوویان گرتەوە. بەڵام سەرەتای سەدەی نۆزدە کێشەیەکی سەرەکی پێکهات. کرێارانی چنراو (جۆلایی) واتە بەرهەمهینەرانی جل و بەرگ هاوڕێ لەگەڵ بەرهەمهینانەکە پەرەی نەستاند، چونکە خاوەن و سەرمایەدارانی کارخانەکان داهاتێکی کەمیان بە کرێکاران دەدا. تەنیا لەو ڕێگایەوە دەیانتوانی لە ڕوانگەی ئابوورییەوە بەربەرەکانی لەگەڵ ڕەقیبانی بازاڕی ئازادی ئابووری بکەن.

سەرکەوتوویەکی گەلێك مەزنی بەرهەمهینان لە دەسپێکی سەدەی نۆزدەوە هاوڕێ لەگەڵ هەژارییەکی بەرچاوی خەڵک، دەستی پێکرد و قەیرانی ئابووری و ناڕەزایەتیی کرێکاریی بوونە هۆی دەسپێکی شۆڕشی سوسیالیستی و کۆمۆنیستی لە زۆربەی وڵاتانی جیهان. بەڕێوەبەرانی حکوومەت بە شێوەیەکی ناهومێدوارانە لە نێوان ویستی خاوەن کارخانەکان بۆ پیکهینانی بازاڕی ئازاد و خۆ کشاندنەوەیان لە کار و باری سەرمایەداران و هاوکاتیش بۆ بەجێهینانی نیازی سیاسەتی کۆمەڵایەتی لەناو بێ دەرەتانییەکی دژواردا نوقم ببوون. چونکە بە بێ سیاسەتی کۆمەڵایەتی نە بازاڕی ئابووری دەپشکووت و نە ئاشتی ناو کۆمەڵگا مسۆگەر دەکرا. لە کۆتایی بەربەرەکانی سیستمە کۆمەڵایەتییەکاندا بە داگیرساندنی دوو شەڕی جیهانی و کاولکارییەکانیانەوە، دوو بەرەی بلووکی ڕۆژهەڵاتی ئورووپا واتە سوسیال کۆمۆنیستی و بازاڕی ئازادی سەرمایەداری ڕۆژئاوایی پێکهاتن. ویستی لیبڕاڵی بازاڕی ئازادی ئابووری و ئیدەی سوسیالیستی واتە ئاسوودەیی و ئاسایشی گشتی ئاوێتەی یەکتر کران و بارودۆخێکی گەلێك باو و گونجاویان بۆ پارێزگاریکردن و ڕزگاریی سەرمایەداری پێکهینا.

هەڵمسانی سیستەمی سەرمایەداری و پەرەسەندنی هرچی زیاتری پێشەسازی و تیکنیکی بووە هۆی دۆزینەوەی کەرەسەی کامپیۆتر کە بەرە بەرە بە شێوەیەکی خێرا هاسانکاری و یارمەتیدەری کاری ڕۆژانەی مرۆڤ بوون. بەو ڕادەیەی کاری بەڕێوەبردنی جیهانی پێشەسازی نوێ ئاڵۆزتر دەبۆوە بە هەمان ڕادەش پێویستی بە کەرەسەیەکی گورج واتە هزری دەستکردی مرۆڤ زیاتر دەبۆوە. تەنانەت پشکێنەری ناوداری هزری دەستکرد پێدرۆ دۆمینگووس "Pedro Domingos" لە زانستگەی واشینگتۆن دەڵێ: "زانستی سروشتی بە بێ یارمەتی کامپیۆتر بە هیچ شێوەیەك

نەیدەتوانی وەك ئەمڕۆ پێشکەوتوو بێ."[8] ئەگەر لەو ڕوانگەیەوە سەیری بکەین سەرکەوتوویی دیجیتالکردنەوەی کاری ڕۆژانە ئەرکێکی گەلێك لۆجیکی و گرنگ بووە. ئەو کارە هەلێك بۆ سەرمایەداری ئابووری گونجاو دەکا خۆیان بەسەر جیهاندا بڵاو کەنەوە و کۆمەڵگایەکی ئاڵۆزی گلۆبالی پێك بێنن. سەودا و مامەڵە، بەرهەمی کارخانە و دەوڵەتی و ڕەوتی ئابووری ئێستا دەتوانن باشتر، خێراتر، کاریگەرتر و هەرزانتر بخرێنە بەر دەستی کڕیار. داتا و زانیاریی ئانالۆگ دەکرێنە دیجیتالی و پرۆسە و مودێل، زیمۆلاسیۆن و پێشبینی و دوور بینیکردن هاسانتر و شەفافتر بوونەتەوە.

سەرەڕای ئەوەش پێشکەوتوویی تێکنیکی لەمرۆدا لایەنیکی نوێی باشی هەیە کە خۆی لە هی پێشوو جیا دەکاتەوە چونکە ئەوان ئۆتۆماسیۆن ئوتۆماتیك دەکەن! تێکنۆلۆژیای هزری دەستکرد کەرەسە یاخود تووڕێکی پەیوەندایەتی وەك تەلەفون، ئوتوموبیل، بۆمب و راکێت ، نین بەو شێوەیەی ئێمە پێشتر دەماننناسین، بەڵکوو ئێمەی مرۆڤ بارودۆخیکمان بۆ دروست کردوون کە خۆیان بڕیار لەسەر ئەو ئاڵترناتیڤانە دەدەن کە بۆمان دیاری کردوون. کەرەسەی تێکنیکی بۆ یەکەم جار لە مێژوودا دەکرێن بە "سووژە". بەو کارە بە شێوەیەکی بێ بەزەییانە ڕوانگە و بۆچوونی ئێمەی مرۆڤ بەرێوە دەبەن. ئەوەیکە تێکنیك هاوڕیی ژیانی ئیمەن، یاخود ئایا ژیانمان پێك دێنن، دوو شتی وەك یەك نین و جیاوازییان هەیە. ئەوە جیاوازییە، کە لەڕاستیدا جیاوازی پێك دێنێ. ئەگەر لە داهاتوودا شتەکانی دەوروبەرمان تەنیا بە هێزی بیرکردنەوە خۆیان بجووڵێننەوە و جێگا بگۆرن، ئینجا هزری دەستکرد دەتوانێ لە بیرکردنەوەمان تێ بگا. سێنسۆر یاخود هەستپیکەری ئەلکترۆنیکی کە لە ناو جل و بەرگماندا نیشتەجێ دەکرێن، گەرمای جەستەمان، هەستی سۆزداریی و تایبەتمەندییە کەسییەکانیترمان دەکەنە ژمارەی دیجیتالی و دەیخەنە بەر دەست خاوەنەکانیان. وێنەگر و کامێرای دیجیتالی سەر شەقامەکان و نێو بازاڕ و بەر دووکانەکان ڕوخسار و دەنگ و هەڵسوکەوتی کڕین و فرۆشتنمان لەخۆیاندا پاشەکەوت دەکەن و بورسی سەودا، بیمە و نرخی ئابووری بە شێوەی ئالگاریتم ڕادەگیرێن، هەموو هەڵس و کەوت و کردەوەیەکی مرۆڤیش دەکرێن بە بەرهەمی کڕین و فرۆش و سەودایان لەسەر دەکرێ.

ئەو چارەنووسەی لە دەساڵی سەرەتای سەدەی بیست و یەکەمدا بەسەر بارودۆخی ئابوریدا زاڵ بووە، ڕەنگە تا ئەمرۆش زۆربەی مرۆڤ لێی تێنەگەیبن. سەردەمی دووهەمی شۆڕشی تێکنیکی نەك هەر پێویستی بە پاڵنەری دیجیتالی هەبوو، بەڵکوو پێویستیی بە پەیوەنددانی گلۆبالی یاخود جیهانی و داهاتێکی ئابووریی گەشەسێنراو لە لایەن کەرەسەی بەهێزتر وەك کامپیۆترەوە هەبوو. بە خولقاندنی گووگل، فەیس بووك،

[8] Pedro Domingos: The Master Algorithm. How the Quest for the Ultimate Learning Machine will Remake our World, Penguin 2015, S. 16.

ئامازۆن و ئاپڵ و ... هتد، جیهانێکی تەواو نوێی ئابووری دروست کراوە. پلاتفۆرمی سەرمایەداریی شۆڕشێکی ئەوتۆی وەڕێخست و یاساکانی یارییەکەی ئەوها گۆڕین کە ئیتر لەمڕۆدا ناکرێ باس لەسەر سیستەمی ئابووری لیبراڵی یا بازاڕی ئازاد بکرێ.

هەرکەس بیهەوێ بەرهەمەکەی بە بەرخۆر بفرۆشێ، ناتوانی چاوپۆشی لە تەبلیغاتی گووگڵ یا فەیس بووك بکا. تەنیا ڕێکخراوەیەکی وەك ئامازۆن بووە بە مەزنترین بازاڕی ئۆنلاینی جیهانی. ئەو شێوە حکوومەتە نوێیە بە یارمەتی ئالگاریتمەکانەوە بەڕێوەدەچی نەك وەك سەردەمی پێشوو بە شێوازی ئیدارەبازی یاخود کونترۆڵکردنی مرۆڤ. جا چ لە بواری سلامەتی، ڕێگا و بان یا ئینتێرنێت بێ، بە خێراییەکی سەرسووڕهێنەر هزری دەستکرد بەرێوەیە بۆ ئەوەی هەرچی زیاتر کارتێکەری خۆی لەسەر کار باری مرۆڤ قایمتر بکا. کاتێ دەستیان بەسەر هەموو شوێنەکانی زەویدا گرتبێ، ئینجا نۆرەی زەوی ژێر ئاوەکان، فەزا و ... دێ.

لە زۆربەی کتێبە دیجیتالییەکانی ئەم سەردەمەدا ناوێك لە سەرمایەداری و سنووردانانی بۆ مرۆڤ ناهێنرێ. نووسەران لە کتێبەکانیاندا کەرەسەی دەستکردی مرۆڤ بە شێوەیەك دەنووسن کە بۆ خوێنەر وەك باس لەسەر کارێکی گەلێك سروشتی و ئاسایی دەنوێنێ. بەڵام هزری دەستکرد نە وەك زانستێکی چاوپیس و شووم و نە وەك یاسایەکی سروشتی دادەندرێ، بەڵکوو وەك کەرەسەیەکی پێشکەوتووی تێکنیکی زۆر بە ڕاحەتی و ساکاریی لە ناو کۆمەڵانی خەڵکیدا ناسێندراوە. مەبەست لەو پێناسەیەی بە مرۆڤ و جیهان ئەوە نییە کە هزری دەستکرد ببێتە یارمەتیدەر بۆ هاسانکردنەوەی ئاسایش و ژیانی مرۆڤ بەڵکوو تەنیا بۆ بەرزکردنەوەی داهات و زۆرکردنی پارەی سەرمایەدارانە.

لەڕاستیشدا ئەو نوێژەنکردنەوە و پێشکەوتوویە شتێکی سەیرە. چەمکەکان هاومانا نین و بە شێوەیەك لێك جیاوازن. پشکنینی بیر و بڕوا، ستالینیزم و چەکی شەڕ بێ شك لە سەردەمی پیکهاتنی خۆیاندا گەلێك داهێنراوێکی نوێ بوون – بەڵام ئایا دەتوانین بە پێشکەوتوویان دابنێین؟ هەر هەڵسەنگاندنێك بەناوی پێشکەوتوویی تەنیا دەکرێ ئەو ناوەی لەسەردانرێ: "پێشکەوتوویی". بە دڵنیاییەوە فاشیزم و دیکتاتۆرەکانیش خۆیان بە پێشکەوتوو و تەنانەت بە کۆتایی مێژوو داناوە. زۆربەی مرۆڤی ئەمڕۆیی دیارە بە پێی بەڵگە ڕاستەقینەکانی مێژوویی ئەو چەمکانە بە چاوێکیتر سەیر دەکەن. لەناوبردنی کەرامەتی ئینسانی هەرگیز بە پێشکەوتوویی لە ئەژمار نایە تەنانەت ئەگەر سیستەمە حکوومەتییەکانش گەلێك خۆیان پێ نوێ بێ(وەك حکوومەتی تورکیا و ئێران). ئەو شتەی ئەمڕۆ نوێیە نابێ بە شێوەی ئوتۆماتیك باشتر لە کۆنەکە بێ هەر وەك لە ئێران بینیمان. بۆچی دەبێ کارێك یاخود پرۆسەیەك بە پێشکەوتوو دانرێ چونکە نوێیە؟ ئایا کڕین و فرۆشتنی ئونلاین هەنگاوێکی پێشکەوتنخوازانەیە کاتێ سەیری دووکان و

بازاڕەكانی ناو شارەكان بكەین كە زۆربەیان بەهۆی بێ بازاڕیەوە داخراون و نابوود بوون و بە پێی كات ژمارەشیان بەردەوام زیاتر دەبێتەوە؟

چەمكی پێشكەوتویی، جا بەهەر چاوێك و لە هەر ڕوانگەیەكەوە سەیر بكرێ، وەك بەشێكی جیانەكراوەی ئەم كۆمەڵگا ئینسانیيەی لێ هاتووە. ناڕەزایەتی سیستماتیكی وەرگیراو لەو چەمكە پێداویستییەكی سەرمایەدارییە. لە ڕوانگەی ڕەوانناسی و ژینگە ناسییەوە وەك زیانێكی كولتوورییە. مرۆڤ دەتوانێ لەسەر ئەو باوەڕە بێ كە هەردوو لایەن ڕاستەقینەی خۆیان دەپارێزن و ناچاریش نین لە بەرانبەر یەكتریان دابنێین. بەڵام ئەو كارە زۆر جار پێك دێ، ئەویش كاتێكە كە تاكەكەس شك لە گەورەبوونەوەی بێ سنوور و ئیدیۆلۆژی نەگۆڕ بكاتەوە. هاندەر بۆ هەموو ئەو كارانە لە لایەن سروشتەوە نییە بەڵكوو هۆكارەكەی یاسای یاریی ئابوورییە. ئەگەر باسەكە لەسەر مرۆڤ بێ هەموو ئەو چەمك و بایەخە ئینسانیانەی وەك متمانەكردن، ڕاستەقینە، ئازادی، دۆستایەتی، ڕێزلینان، پێزانین، ئەمەكداریی، وەفاداری، یارمەتیدان و هتد... شتێكی نوێ نین و لە سەردەمی كۆنی یۆنان و زۆربەی قۆناخەكانی مێژووییشدا بوونیان بووە و باسیان لەسەر كراوە. تەواوی ئەو تایبەتمەندییانە وەك خەونێكی گرنگی نوێی زۆربەی بەرنامە داڕێژانی هزری دەستكردی لیهاتووە.

درێژەی هەیە...